

ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

УДК: 01(477)-047.82"199"

*Любов Андріївна Дубровіна,
доктор історичних наук
член-кореспондент НАН України
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського*

ДО ВИТОКІВ КОНЦЕПЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНІКИ: МІЖВІДОМЧІ ПРОЕКТИ ТА ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ В ГАЛУЗІ АРХІВОЗНАВСТВА, АРХЕОГРАФІЇ ТА БІБЛІОГРАФІЇ В 90-Х РОКАХ ХХ СТ.

Висвітлено історію розробки концепцій архівної, рукописної та бібліографічної україніки в 90-х роках ХХ ст. Розкрито основні положення, спрямовані на збирання, зберігання, надання інтелектуального доступу до національної архівної, рукописної та книжкової спадщини, створення електронних ресурсів національного археографічного і бібліографічного реєстрів. Репрезентовано учасників державних програм та проектів, основні напрями та результати виконання програм у 1993–1996 гг., організаційні заходи.

Ключові слова: проекти україніки, рукописна та книжкова спадщина, архіви, бібліотеки, інформаційний ресурс архівів, національна бібліографія України.

Ознакою нового часу, пов'язаного з українською незалежністю, став розвиток окремих гуманітарних аспектів архівознавства, археографії, бібліографії, що є результатом тісної співпраці фахівців різних спеціальностей з орієнтуванням на поєднання камерального опису різних за видами джерел з автоматизованими технологіями. Ідея україніки в загальних рисах була проголошена на I Конгресі Міжнародної асоціації україністів у квітні 1990 р. у доповідях Я. Д. Ісаєвича, М. І. Сенченка, П. С. Соханя, а також у виступах інших учених.

На конгресі запропоновано розширити поняття «україніки» і відмовитися від вузького бібліографічного розуміння цього поняття як до зводу бібліографічної інформації екстеріоріки, присвяченої зарубіжним виданням про Україну і український народ. Так, Я. Д. Ісаєвич говорив про

включення до україніки не лише бібліографічної інформації, тобто інформації другого інформаційного рівня, але й зведеного фонду копій архівних історичних матеріалів, які зберігаються за кордоном, тобто створення масиву первинної інформації – інформації про джерела і масиву вторинної інформації – копій власне джерел з усього світу.

За ініціативою Інституту української археографії АН України (далі ІУА), Центральної наукової бібліотеки АН України (далі ЦНБ) та Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (далі ГАУ) почалася розробка концепції архівної, книжкової, рукописної україніки та програми її реалізації на державному рівні. Проект концепції під назвою «Архівна та рукописна україніка», підготовлений В. І. Ульяновським (ІУА), Л. А. Дубровіною (ЦНБ), К. Є. Новохатським (ГАУ), було розглянуто на розширеній міжвідомчій нараді 17 жовтня 1991 р. в Києві. Проект концепції набув у професійному колі широкого обговорення, – в ньому взяли участь П. С. Сохань, Г. В. Боряк, М. П. Ковалевський, М. М. Пещак, В. Б. Борисенко, С. А. Гальченко, Л. Й. Костенко, Л. І. Лозенко, С. М. Кіржаєв, В. Г. Шмельов, Т. М. Захарченко та ін. [1]. Зокрема, обговорювалися поняття україніки, організаційні заходи, можливості створення ресурсів для національного зведеного банку даних «Архівна та рукописна україніка» та шляхи автоматизації процесу; засади, структуру і зразки формалізованого опису архівного фонду підготували О. М. Гальченко, Л. А. Дубровіна, С. М. Кіржаєв (ЦНБ АН України); М. В. Гримич (Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН України – ІМФЕ). В обговоренні технічного боку проекту взяли участь «автоматизатори» О. В. Сохань та Л. Й. Костенко [1, с. 30–32].

Уперше в історії України була сформульована ідея створення національного археографічного реєстру української історії в документах, що розкривають історичний шлях українського народу, та їх копіях, незалежно від того, коли і де вони були створені. Базовими інституціями визнавалися архіви і бібліотеки. Обговорювалися шляхи розробки національної архівної інформаційної системи, де значна роль приділялася бібліографічній інформації. Розвиваючи далі поняття «україніка», автори поглиблювали його зміст. Було передбачене створення інтегрованої джерелознавчої бази, яка б містила інформацію про *первинні документи* рукописної і архівної україніки (оригінали документів або копії, в тому числі фонд копій із закордонних сховищ), та інформацію, що складається з документів *вторинного рівня*, що включає бібліографічну інформацію про друковані видання (систему картотек, каталогів, довідників, покажчиків або інших видань, що містять бібліографічну інформацію).

Заявка на цей проект від ЦНБ НАН України та ІУА НАН України була подана на конкурс пріоритетних напрямів Державного комітету науки

і технологій України (ДКНТ України). ДКНТ було створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 1992 р., № 396 (м. Київ). Одним з основних напрямів його діяльності є сприяння розвитку наукових досліджень в академічних, вузівських і галузевих установах й організаціях, громадських та інших недержавних наукових і наукововиробничих структурах, визначення рівня виконання досліджень та ефективності використання бюджетних коштів на їх проведення [28].

Проект був прийнятий як державна науково-технічна програма в рамках пріоритетного напрямку ДКНТ «Наукові засади національно-культурного відродження України» і затверджений Постановою ДКНТ від 4 травня 1992 р. за № 12 (напрямок 7.1.1) як комплексна програма «Книжкова спадщина України: створення бібліографічного та археографічного реєстру і системи збереження й загальнодоступності». Виконання цих програм протягом 1992–1995 рр. супроводжувалося розвитком наукового напрямку, пов'язаного з подальшими інтеграційними тенденціями бібліографії, кодикографії, археографії та технологій.

Співкерівниками комплексної державної програми стали очільники трьох головних інституцій, що брали в цьому проекті участь (від ЦНБ – директор ЦНБ, академік НАН України О. С. Онищенко, від ІУА НАН України – директор ІУА, член-кореспондент НАН України П. С. Сохань, від Державного комітету архівів України – голова комітету Б. В. Іваненко).

Першим у цій програмі став проект 7.1.1.001-92 «Історико-культурний процес в Україні в писемних джерелах. Розробка монументальної серії публікації документів і матеріалів», очоливши який, ІУА відкрив спеціальну серію публікацій документів.

Наступним під шифром 7.1.1.001-92 став проект «Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка» (1993–1996) (далі НАІС). Серед основних її завдань, до яких відносяться виявлення, облік, опис архівних документів та укладення національного банку інформації по документальних джерелах з історії України, одним з найголовніших визнано питання про необхідність створення на державному рівні національного комп'ютерного банку даних «Архівна україніка».

Від 1993 р. в реалізації проекту «Архівна та рукописна україніка» взяли участь Міністерство культури України та Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. У червні 1993 р. при Головархіві України створено на чолі з М. В. Пийтером міжвідомчий відділ архівної україніки і НАІС, метою діяльності якого стало сприяння науково-методичній та практичній реалізації проекту. Згодом до розробки стратегії в галузі інформатизації архівної справи з урахуванням розробки науково-методичних та інформаційно-технологічних питань проекту прилучився новостворений Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства [20].

Розробка програм велася для розв'язання проблеми збирання, зберігання, інтелектуального доступу до національної архівної, рукописної та книжкової спадщини. Під час вироблення різних напрямів програми значна увага приділялася як археографічній, так і бібліографічній складовим. Наголошувалося на відмові від розробленого радянським бібліографознавством отожднення поняття «національна бібліографія» з поняттям «державна бібліографія» та «бібліографія друку» в контексті державно-політичного утворення (держави, країни, республіки). Старе поняття не відображало суті специфіки національної бібліографії України, і тому в українській історичній науці 90-х років почалася розробка поняття «україніка», історико-культурологічний зміст якого мав стати значно ширшим за вузько бібліографічне розуміння зарубіжних видань про Україну. Поняття «україніка» асоціюється із сукупним спадком і охоплює всі видання в усьому світі українською мовою, створені українцями, а також про Україну – неукраїнцями. У цьому контексті поняття «україніка» розглядається як широке поняття української книги в її ретроспекції, а державно-національна бібліографія – як реєстрація поточної продукції, що виходить в Україні як окремі державі.

Наукові здобутки, отримані в процесі виконання Програми, визначили підходи до збирання, зберігання, інтелектуального доступу до національної архівної, рукописної та книжкової спадщини. В проєктах брали участь історики, філологи, археографи та кодикологи, мовознавці, бібліографи, архівісти – Л. А. Дубровіна, М. М. Пещак, М. Б. Боянівська, Г. Є. Волосюк, Т. М. Захарченко, І. П. Антоненко, Т. П. Павлуша, В. Ю. Омельчук, Л. В. Муха, В. Я. Фрис, О. М. Колосовська, В. Ю. Соколов, І. Б. Качур, О. М. Гальченко, а також представники технічних наук, спеціалісти в галузі інформатики – Ю. А. Дудка, Л. Й. Костенко, С. М. Гриша, М. В. Пийтер, О. В. Сохань, В. Г. Пшеничний, А. В. Широков, Є. Л. Шмурак та ін. Проєкт включав проведення бібліографічного дослідження в галузі архівознавства і створення покажчика «Зарубіжна анотована бібліографія з питань уніфікації та стандартизації архівної каталогізації», що виконувалася в ЦНБ АН України та був укладений Л. В. Шаріповою. Оприлюднення результатів сталося в комплексній науковій праці «Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні», опублікованій у 1996 р. [21], над якою працював потужний колектив науковців з різних інституцій.

Співкерівники цих трьох інституцій виступили з концепцією єдиної архівної, рукописної та друкованої українки, що органічно залучається до нової інформаційної інфраструктури України, яка «виходить за межі технологічних понять системи зв'язків та передачі інформації і повертає суспільству притаманну йому за характером зберігання, обробки та введен-

ня інформації в обіг, структуру і систему циркуляції інформації, є результатом інтеграції проєктів у цьому напрямі та дозволяє розпочати створення такої структури стосовно документальної історико-культурної спадщини» [21, с. 9].

У цих розробках брали участь представники Інституту рукопису, Інституту української книги, Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ (Л. А. Дубровіна, В. Ю. Омельчук, С. М. Кіржаєв, О. М. Гальченко, Л. В. Шаріпова, Л. С. Новосолова, Л. Й. Костенко, А. С. Лозниця та ін.). Уперше було розглянуто методологічні (зміст поняття) та методичні (форми реєстрації спадщини та структура опису) засади реєстрації національної та державної документальної спадщини України. Було визнано, що «документальна спадщина» охоплює всі види та типи документів за принципами мови, території, етнічної приналежності та приналежності до історії та культури України. Було розглянуті й програмно-технологічні питання створення Археографічного реєстру України.

Розробка науково-методологічних і організаційно-методичних проблем НАІС сконцентрувалася в двох взаємопов'язаних напрямках.

Перший напрям належить до гуманітарної сфери й торкається кола науково-теоретичних і практичних питань представлення історико-архівної інформації як системи знань у документально-інформаційних системах та передачі її в структурованому й формалізованому вигляді. Основна увага розробників концентрується на проблемах визначення об'єктів архівно-археографічного аналізу та автоматизації (одиниці каталогізації для НАІС); розробки взаємопов'язаних уніфікованих методик опису архівних документів, справ, колекцій, фондів; підготовки галузевих дескриптивних стандартів; створення науково-довідкового апарату автоматизованої системи, що передбачає лінгвістичний супровід, розробку архівної термінології, єдиних класифікаційних систем документної інформації тощо. Для розробки цих проблем створено робочу групу вчених та архівістів.

Другий напрям стосується інформаційно-технологічних проблем, пов'язаних з реальним створенням і функціонуванням автоматизованої системи, вирішенням кола специфічних для неї завдань щодо організації та використання даних у контексті платформи НАІС, підготовки технічного завдання і технічного проєкту, технологічної підтримки та розвитку системи. До кола цих проблем належить аналіз сучасних інформаційних комунікацій та створення комп'ютерного інформаційно-технологічного комплексу, що мав би забезпечити ефективний доступ до матеріалів архівної та рукописної українки.

Концепція уніфікованого археографічного опису напрацьовувалася робочою групою під керівництвом доктора історичних наук Л. А. Дубровіної; концепція технологічної побудови системи та технічного завдання –

групою під керівництвом доктора технічних наук С. М. Гриші [20]. Розроблялося й поняття «документальна спадщина України» як така, що об'єднує всі види та типи документів, її можна визнати як сукупність архівних, бібліотечних (і частково музейних) фондів, що підлягають реєстрації для Державного реєстру національного культурного надбання як історично-культурна спадщина, твори друку, рукописні та архівні документи. Сучасне поняття «документальна пам'ятка» охоплює лише ті документальні джерела, що є не лише соціально та історично значущими та цінними документами, а й найціннішими здобутками історії та культури України. Поняття «пам'ятка» пов'язане із культурологічним змістом документа і перевіряється часом.

До розширеного трактування поняття «архівна україніка» було віднесено:

- матеріали, що безпосередньо стосуються всіх сторін життя населення в Україні в минулому і зафіксовані різними системами письма на будь-яких матеріальних носіях;
- матеріали, що побічно пов'язані або якимось чином дотичні до України та її історії;
- матеріали, що не стосуються історії України, але виникли чи побутували (або побутують) на її території;
- матеріали про діячів України чи про певні періоди діяльності на українських землях діячів інших етнічних груп, земель та держав;
- матеріали з української тематики, що виникали і побутували поза межами України;
- відомості про архівні документи та рукописні книги зі сховищ, колекцій, зібрань України і поза її межами [2].

У ході реалізації програми було успішно узагальнено зарубіжний і вітчизняний досвід, підготовлено технічне завдання проекту НАІС, опубліковано основну бібліографію з проблем дескриптивних стандартів, правил архівної каталогізації; проведено апробацію структури даних [9]; розроблено кодикологічну модель і структуру опису східнослов'янської рукописної книги для інформаційної системи [8].

У цілому концепція НАІС базувалася на таких основних положеннях:

- до документального архівного фонду як об'єкта НАІС залучаються не лише документи Національного архівного фонду, що зберігаються в Україні, але й усі архівні матеріали поза її межами, що мають пряме або опосередковане відношення до історії та культури України;
- система повинна виконувати як науково-пошукові, так і адміністративно-управлінські функції, тому слід приділяти увагу інтегрувалізації пошукових процесів і оперативному здійсненню комунікативних зв'язків джерельної бази з користувачами, оптимізації технологічних

процесів у функціонуванні комунікативних структур, здійснювати облік та підготовку достовірних даних для управління архівною справою.

Система встановлює рівні каталогізації (описування) архівних матеріалів з метою вибору для НАІС відповідного об'єкта. Для НАІС обрано рівень колективного опису фонду та архівної колекції (або групи матеріалів). Рівні документа і одиниці зберігання (справи) визнані об'єктом локальних баз даних, що входять до компетенції кожного окремого архіву. Впроваджуються єдині нормативно-інструктивні документи, стандартизовані на державному рівні.

Логічним завершенням цих проектів стала розробка концепції Археографічного реєстру національної архівної спадщини України (АРУ), що була створена Г. В. Боряком [3] (1996), та основних положень концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні, розробленої Л. А. Дубровіною (1996–1998) [10].

В основу концепції АРУ запропоновано покласти колективний археографічний рівень описання: а) фонду; б) систематизованої групи документів у складі фонду; в) будь-якого іншого логічно організованого і пов'язаного походженням масиву документів. Таким чином, АРУ розглядався як археографічний довідник, що передбачає предметне описування групи документів.

У 1994 р. у розвиток «Архівної та рукописної україніки» між Головархівом України, Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Міністерством культури України і Українським науковим інститутом Гарвардського університету (США) було підписано угоду про розробку міжнародного проекту «Археобібліотека України (АББ)». У проекті брали участь і співробітники ІР НБУВ. Проектом передбачалося створення зведеної архівно-бібліографічної бази даних інституційного рівня на архівні і рукописні фонди в Україні [4].

Наступною групою проектів під загальним керівництвом академіка О. С. Онищенка в рамках програми «Книжкова спадщина України: створення бібліографічного та археографічного реєстру і системи збереження й загальнодоступності» стали чотири проекти, за які відповідала НБУВ і які виконувалися до 1996 р.:

– проект 8.04.00/003 «Створення реєстру української рукописної книги» (керівник проекту – д.і.н. Л. А. Дубровіна);

– проект 8.04.00/004 «Створення бібліографічного реєстру друкованих видань України» (керівники проекту – д.і.н. В. Ю. Омельчук, к.е.н. А. О. Чекмарьов);

– проект 8.04.00/005 «Розробка і збереження книжкової спадщини України» (керівник проекту академік НАН України О. С. Онищенко, відповідальний виконавець Ю. Я. Полулях);

– проект 8.04.00/006 «Забезпечення загальнодоступності книжкової спадщини України» (керівник проекту – к.т.н. Л. Й. Костенко) [15].

Крім того, до програми в 1993 р. приєдналися ще два проекти в галузі едиційної археографії. Перший – «Історія України в зарубіжних джерелах». Для його виконання було створено відділ зарубіжних джерел ІУА, який розгорнув велику роботу з публікацій джерел, що яскраво представлено в бібліографії ювілейного видання до 20 років існування інституції [17]. Другий проект – «Архів українського звукозапису» – присвячений питанням архівування музичних програм та фонограм радіофонду – унікальної музичної пам’яті України.

Принциповим підходом до виконня цих проектів стало усвідомлення єдності джерельного комплексу архівів, бібліотек і музеїв, необхідності уніфікації наукового опису його рукописних, книжкових та архівних джерел, бібліографічного та археографічного представлення в архівному та бібліотечно-інформаційному комплексах, а також створення системи збереженості як в аспекті створення електронного ресурсу для страхового фонду і фонду користування, так і для фізичної збереженості джерел як матеріальних об’єктів.

У виконанні проекту «Створення реєстру української рукописної книги» брали участь Л. А. Дубровіна, О. М. Гальченко, О. І. Іванова, Л. А. Гнатенко, М. Боянівська, Є.Л. Шмурак та ін. Результатом цієї програми стали наступні здобутки: напрацьовано археографічну структуру наукового та інформаційного опису української рукописної книги. Розроблені основні принципи повного кодикологічного опису рукописної книги не лише для друкованих видань, але й метаданих для формалізованої репрезентації кодексу за інтегрованими рубриками в автоматизованих системах. Створена модель даних для автоматизованої обробки кодикологічних наукових описів для державного реєстру рукописних книг [8]. За опрацьованою кодикологічною методикою описування кодексів створено масив наукових описувань для експериментальної апробації системи археографічного опису і методик заповнення бази даних (на матеріалах рукописних книг XV–XVI ст., які зберігаються у фондах Інституту рукопису). Цей масив інформації був апробований з допомогою розроблених методик введення до бази даних, створено програмно-технологічні засади бази даних «Кодекс» та проведено її тестування. БД Кодекс створена на основі СУБД Visual FoxProB, за допомогою якою здійснено спробу, з урахуванням специфіки кодикологічного опису, вирішити питання відображення класичної схеми описування рукописних книг у БД, що паралельно супроводжувалося проведенням комплексного описування рукописних книг XIV–XVI ст. (О. А. Іванова, Є. Л. Шмурак) [16]. У 10-х роках ХХІ ст. здійснена конвертація інформації у платформу «ІРБІС-62».

Також проводилася розробка теоретичних питань історії рукописної книги українського походження. Проведені дослідження історії української оправи рукописної книги та стародруку, підготовлені методичні рекомендації стосовно атрибуції оправи і структури її джерелознавчого опису. Розпочате дослідження історії й техніки оздоблення тексту, сторінок та оправи рукописних книг. Проводилися дослідження палеографічних особливостей текстів, маргіналістичні та філігранологічні дослідження українських рукописних книг. Розпочато дослідження можливостей використання авторитетного контролю в довідкових комп'ютерних системах археографічного типу і створення довідкової авторитетної бази даних щодо історії книжкової культури України та археографічного репертуару рукописної книги України [7].

Основні дослідження за проектом 8.04.00/004 «Створення бібліографічного реєстру друкованих видань України» стосувалися визначення методичних засад підготовки такого реєстру, основних параметрів бібліографічного опису та структури бібліографічного покажчика «Теорія і практика національної бібліографії. 1985–1995 рр.» та бібліографічних покажчиків періодичних видань XIX–XX ст., літописів книг, енциклопедичних та довідкових видань, бібліографічних покажчиків як базового ресурсу для продовження дослідження національної бібліографії та відпрацювання моделі даних і метаданих для формування бібліографічних баз даних [25].

Детально визначено поняття ретроспективної «національної бібліографії України», у тому числі в контексті розвитку змісту цього терміна з огляду на історичні особливості розвитку бібліографії в Україні. Концепція національної бібліографії пропонує підходи та методи ретроспективної реєстрації творів друку та рукописів, що ґрунтуються на глибокому історичному дослідженні походження творів, історичного контексту та умов, в яких було створено твір. Розвивається поняття національної бібліографії, запропоноване свого часу Л. Х. Ліндером, яке враховує розширену сукупність шести критеріїв бібліографічної реєстрації. Концентрація на створенні бібліографічної джерельної бази, що дозволяє аналізувати історичні шляхи розвитку українського народу та його культури, вимагала аналітичного підходу до методів бібліографічної реєстрації таких видань, передусім періоду, що існував до створення Книжкової Палати України та державної реєстрації, яка почала офіційно здійснюватися лише від 1923 р.

Національна бібліографія розглядається Л. Х. Ліндером не тільки як форма реєстрації друкованої продукції за будь-якими (мовними, географічними, предметно-об'єктними, авторськими і ін.) ознаками, а також як форма багатомісної пам'яті народу, спосіб обміну й збагачення досягнень культури, інформаційного забезпечення, вирішення економічних і політичних

проблем держави на національному та світовому рівнях. Тому в ретроспективну систему національної бібліографії були включені не тільки опубліковані друківані книги, але й рукописна книга, інші види неполіграфічних видань відповідно до критеріїв розширеного (а не тільки мовного, як пропонував ряд українських учених) принципу.

Головні функції національної бібліографії було запропоновано розглядати за трьома ознаками багатоаспектного визначення поняття «українська книга»: твори друку, видані українською мовою, незалежно від місця видання; твори друку, видані на території сучасної України всіма мовами; твори друку про Україну й український народ, видані всіма мовами, незалежно від місця публікації [26]. Дослідження вперше розробило методологічні засади реєстрації української книги, був опублікований історичний нарис розвитку понять «державна бібліографія», «український бібліографічний репертуар» та «національна бібліографія» в історичному аспекті і в спадкоємності української національної бібліографії та сучасних вимог до її тлумачення. Було започатковано розробку експериментальної бібліографічної БД «Україномовна книга у фондах НБУВ» та створення електронних ресурсів [18].

За проектом 8.04.00/005 «Розробка і збереження книжкової спадщини України» (керівник академік НАН України О. С. Онищенко, виконавці Ю. Я. Полулях, Г. І. Новікова, Л. П. Затока, А. Г. Суббота, М. М. Омельченко та ін.) було проведено наукове обстеження фізичного стану бібліотечних фондів, що дозволило визначити ступінь фізичного і біологічного пошкодження паперу та інших складових частин документів. Для вивчення причин їхньої деструкції та процесів природного старіння паперу були розроблені нові та модифіковані існуючі методики визначення показників для об'єктивної оцінки фізико-хімічного, механічного та біохімічного стану паперу різних видів одиниць зберігання фонду. Це обстеження показало наявність постійних ферментативних реакцій окислення в целюлозі та інших сполуках паперу та його повільну деструкцію. На основі аналізу було доведено, що саме призводить до виникнення реальної загрози розвитку окислювальної деструкції важливих компонентів паперу. Це потребує постійного моніторингу такої величини, як рН (кислотність водного екстракту), – найбільш уразливим виявився не старовинний ганчір'яний папір, а пізніші зразки паперу, аналіз яких показав, що технології виготовлення паперу супроводжувалися підвищенням вмісту кислоти в папері. Дослідження були проведені у відділі технологій консервації книг і рукописів НБУВ та в лабораторіях Українського науково-дослідного інституту целюлозно-паперової промисловості [23]. Досліджувалися зразки палітурного картону, що використовується для оправи й реставрації документів [24]. Особлива увага була надана дослідженню га-

зетних фондів, зокрема фізичному станові газетного задрукованого паперу, і було визначено показники рН водного екстракту його окремих зразків. Були створені рекомендації щодо методів контролю за рукописними сховищами [6].

Дослідження показали, що головними причинами біодеструкції паперової основи та інших складових частин документів на сучасному етапі є пілоутворюючі гриби та комахи, масове розповсюдження яких стає особливо загрозливим при порушенні оптимальних технологій зберігання фондів. Аналіз результатів досліджень дозволив обґрунтувати важливість мікологічного показника для характеристики екологічного стану книгосховищ, що обумовлюється загальним рівнем контамінації зовнішнього середовища, та підготувати методичні рекомендації щодо оцінки стану паперу архівних документів та прогнозування можливого терміну їхньої експлуатації [13]. Було створено інструкцію для забезпечення фізичного збереження документних фондів, проведено паспортизацію книгосховищ [22].

Виконання проекту дозволило вивчити основні фактори впливу екології книгосховищ ЦНБ на стан фізичного збереження матеріальної основи документів, опрацювати організаційні, методичні та технологічні основи систем забезпечення збереження документних фондів та створити методичні рекомендації для українських архіво- та книгосховищ.

Результати, отримані за проектом 8.04.00/006 «Забезпечення загальнодоступності книжкової спадщини України» (керівник проекту к.т.н. Л. Й. Костенко, виконавці В. М. Пономаренко, Т. А. Павлуша, А. С. Лозниця та ін.), були пов'язані із необхідністю ефективного залучення книжкових скарбів України до розв'язання наукових, освітнянських і культурологічних проблем з допомогою електронної енциклопедії «Книжкова спадщина України».

На основі проведених досліджень було встановлено, що для залучення книжкової спадщини України до вирішення наукових, загальноосвітніх і культурологічних проблем сьогодення, крім створення національної бібліографії і системи збереження історико-культурних фондів, необхідно забезпечити подолання специфічного семантичного бар'єру між цією спадщиною та її дослідниками. Його поява обумовлена складністю сприйняття сучасниками археографічної інформації, що міститься в історико-культурних фондах бібліотек (рукописах, стародруках тощо). Як засіб подолання названого бар'єру запропоновано створити систему довідкових баз даних про інформаційне середовище епохи написання української книги, що об'єднуються в згадану електронну енциклопедію. Вони мають сприяти подоланню семантичного бар'єру, пов'язаного з його віддаленістю від сучасності [11].

Була визначена й оптимізована структура системи довідкових баз даних про книжкову спадщину України, зокрема про авторів, друкарів і видавців, книгознавців тощо, про установи, що забезпечували створення книги (монастирі, друкарні, бібліотеки); про пам'ятки писемності та друку України (літописи, перші друковані книги, рідкісні видання); тлумачення книгознавчих термінів. Система цих баз даних становить електронну енциклопедію «Книжкова спадщина України». Розроблено, створено і апробовано інформаційне, лінгвістичне, технологічне та програмне забезпечення електронної енциклопедії, формати записів і організовано її наповнення як експериментальної бази даних [12].

Для програмної реалізації електронної енциклопедії вибрано пакет прикладних програм CDS/ISIS. На той час він дозволив об'єднати бази даних єдиним інтерфейсом, завдяки чому їхня сукупність стала інтегрованою системою. Розроблена технологія багатоаспектного використання інформаційних ресурсів електронної енциклопедії передбачала проведення бібліографічного, тематичного та контекстного пошуку; формування впорядкованих текстових файлів, тобто проведення в автоматизованому режимі підготовчих робіт для створення друкованого варіанту енциклопедії; залучення математичних методів до дослідження книжкової спадщини України.

Оцінюючи здобутки виконання цих міжвідомчих та державних проєктів, слід відзначити їхню значну роль у розвитку наукових засад відродження української культури, залучення до сучасного наукового середовища культурної спадщини. Хоча масштабні мрії розробників цих проєктів та програм архівної україніки не були тоді реалізовані в повній мірі, а програмно-технологічні розробки швидко застаріли під хвилию глобалізації інформаційних процесів, швидкого проникнення нових міжнародних дескриптивних та інших стандартів, інформаційної діяльності, мережових інформаційних веб-технологій, розвитку електронного середовища, в якому ми сьогодні існуємо, результати досліджень архівної та рукописної україніки та книжкової спадщини у той період мали великий вплив на подальший розвиток архівної та бібліотечної справи. Важливим поштовхом у подальшому стало створення на основі цих розробок Центрального фондового каталогу в ГАУ та архівних установах, масштабна робота проведена в галузі створення системи традиційних та електронних довідників, що готувалися в архівах та бібліотеках. Ці науково-довідкові археографічні та бібліографічні довідники швидко заповнюють простір національної пам'яті України в джерелах. Термін «україніка» увійшов до лексики всього гуманітарного простору України, а діяльність у галузі створення інформаційних ресурсів україніки набула великого розмаху. Й сьогодні

ні відбувається подальший розвиток та зміцнення цього напрямку на нових електронних технологіях. Розвивається ідея створення інтегрованого ресурсу «електронної україніки» – зведеного електронного реєстру всієї документальної спадщини з організацією багатоаспектного доступу до цифрових та бібліографічних ресурсів документів з широкими можливостями репрезентації на сайтах бібліотек та архівів, наукових установ у глобальній світовій мережі [27]. В НБУВ розпочато формування електронної бібліотеки «Україніка» – зведеного бібліографічного та електронного ресурсу всієї документальної спадщини України з організацією доступу до науково-довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів, репрезентацією оригіналів документів у цифровому форматі. Принциповим в організації ресурсів електронної бібліотеки є впровадження єдиної системи організації знань на основі наукового довідково-пошукового апарату.

Важливе значення мали й проекти створення реєстру рукописних книг та національної бібліографії, методичних засад наукового описування та узгодження принципів реєстрації рукописної спадщини у Державному реєстрі національного культурного надбання України, започаткування бази даних рукописної книги «Кодекс», утвердження нових теоретичних та практичних підходів до поняття української національної бібліографії та заснування в ЦНБ АН України бази даних україномовної книги, а в подальшому – баз даних національної бібліографії. На той час ці пріоритетні напрями в гуманітарній галузі знань відіграли свою визначну роль у створенні наукових засад національно-культурного відродження України у сфері документальної (архівної, рукописної та книжкової) спадщини, на що й були спрямовані ці проекти, підтримані ДКНТ України в перші роки незалежності нашої держави.

Але основним здобутком розробки цих проектів стало створення нової інформаційної інфраструктури України, де знайшлося органічне місце інституціям документальної національної пам'яті, архівам, бібліотекам, музеям. У цей період було створено платформу для подальшого розвитку наукових засад щодо історико-культурної архівної та книжкової спадщини України. Сьогодні можна вважати реалізованими в нових умовах інформатизації України напрацювання цього періоду, хоча відбулися й певні трансформації змісту в бік поняття «документальна спадщина України», впроваджено нові інформаційні технології та створено бази даних [5]. На думку архівістів, ці питання мали велике значення для подальшого розвитку даного напрямку [19].

На той же період уперше в історії архівної та бібліотечної діяльності спільними колективами вчених та ентузіастів своєї справи, фахівців у різних галузях знань були здійснені колективне осмислення та методологічні

розробки інтегрованих підходів до спільних питань джерельної бази української документальної архівної, рукописної та книжкової спадщини. Розгорнулася загальна робота в галузі формалізації наукового опису та реєстрації документальної спадщини українського народу в її різновидовому та історичному контекстах. Осмислення системи сутності наукового опису для створення науково-пошукових систем в архівістиці та бібліографії також позитивно вплинуло на те, що, коли нові мережеві інформаційні технології завоювали український національний простір, українські архівісти, бібліотекарі і вчені були готові сприймати усі інновації. Розпочалося масштабне напрацювання ресурсу історичної та культурної спадщини українського народу як національної пам'яті, що стало одним із напрямів діяльності бібліотек, архівів та музеїв. Важливим є й те, що така праця у цей плідний період створила умови для ґрунтового наукового росту багатьох виконавців цих проектів, які захистили докторські та кандидатські дисертації, набули наукових звань та ступенів, створили «збагачене середовище» науки та продовжили цю роботу в нових умовах входження суспільства в цифрову еру документальної спадщини і сьогодні продовжують здійснювати свій внесок у різні галузі науки і освіти, архівної, музейної та бібліотечної справи.

Список використаних джерел

1. Архівна та рукописна україніка. Мат. розшир. міжвід. наради з обговорення Держ. програми «Архівна та рукописна україніка». Київ, 17 жовт. 1991 р. 2-е вид., доп. – К. : ІУА, 1992. – С. 5.
2. Боряк Г. В. Десять років інформатизації архівної справи в Україні : Проблеми. Здобутки. Перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///NBUV1991-2018/BoriakSt.html>.
3. Боряк Г. В. Національна архівна спадщина України та Державний реєстр «Археографічна україніка» : архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. – К., 1995. – 348 с.
4. Боряк Г. В. Проект комп'ютерного довідника «АрхеобібліоБаза» як складова «Архівної та рукописної україники» // Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна Україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні. – К., 1996. – С. 189–192.
5. Боряк Т. Г. Архівна україніка : до питання про еволюцію наукового напрямку // Вісник ЦДАЗУ. – К., 2012. – С. 47–97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: tsdazu.gov.ua/files/journals/2/articles/5/submission/.../5-6-1-RV.pdf.
6. Гальченко О. М. Завдання і методи контролю та аналізу збереження фондів рукописних книг // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1993 – Вип. 1. – С. 172–177.

7. Дубровіна Л. А. Архівна та рукописна україніка : до проблеми об'єкта археографічного та інформаційного опису в системі НАІС // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1994. – Вип. 2. – С. 189–209.

8. Дубровіна Л., Гальченко О., Іванова О. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К., 1992. – 152 с.

9. Дубровіна Л., Сохань О. Національна архівна інформаційна система : Структура даних. Матеріали для обговорення. – К., 1994. – 46 с.

10. Дубровіна Л. А. Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи в Україні // Студії з архівної справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 6–17.

11. Дубровіна Л. А., Костенко Л. Й. Розробка системного опису рукописних книг та інтелектуалізація інформаційного пошуку в автоматизованих системах // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 189–200.

12. Дубровіна Л. А., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П. Книжкова спадщина України : електронна енциклопедія // Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка» і комп'ютеризація архівної справи в Україні. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 181–188.

13. Затока Л. П., Омельченко М. М., Полулях Ю. Я. Оцінка стану паперу архівних документів та прогнозування можливого терміну їх експлуатації // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні : тези доп. та повід. наук. конф. (15–16 березня 1995 р.). – К., 1996. – С. 160–163.

14. Звіт науково-дослідної роботи ЦНБ АН України за 1995 рік // Архів НБУВ, оп 1, од. зб. 2766.

15. Звіти науково-дослідної роботи НБУВ за 1994–1996 рр. // Архів НБУВ, оп. 1, од. зб. 2697, 2766, 2839.

16. Іванова О. А. База даних «Кодекс» рукописної книги XVI ст. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2001. – Вип. 6. – С. 289–294.

17. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (1991–2011) / упоряд.: Д. Бурім, О. Маврін, Я. Федорук. – К. : Укр. письменник, 2011. – 416 с.

18. Корнієнко А. П., Патока В. В. Сучасний стан і проблеми розвитку української національної бібліографії // Національна бібліографія в Україні : стан і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук. конф., Київ, 12–14 квіт. 1994 р. – К., 1995. – С. 10–11, 13–15.

19. Матяш Ірина. Концепція створення та функціонування національного реєстру «Архівна україніка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Koncercsiya.pdf>.

20. Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка» (1991–1996) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/International/BranchProgs/Programa.php>.

21. Національна архівна інформаційна система «Архівна та рукописна україніка». Вип. 1. Інформатизація архівної справи в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. наук. праць. – К., 1996.

22. Новікова Г., Фролов А., Чергінець В., Якушко Б. Забезпечення фізичного збереження документних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ : інструкція. – К., 1996. – 16 с.

23. Омельченко М. М., Затока Л. П., Полулях Ю. Я. Вивчення властивостей паперу документів // Архіви України. – 1995. – № 1–3. – С. 107–109.

24. Омельченко М. М. Фізичні, фізико-механічні та хімічні дослідження реставраційних матеріалів // Архіви України. – 1995. – № 1–3. – С. 109–111.

25. Омельчук В. Національна бібліографія України : тенденції розвитку, проблеми розробки // Бібліотечний вісник. – К., 1995. – № 5. – С. 1–13.

26. Омельчук В. Ю. Национальная библиография Украины // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2000. – С. 186–195.

27. Попик В. Концептуальні засади розбудови фундаментальної національної електронної бібліотеки «Україніка» // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 2. – С. 3–9.

28. Про затвердження Положення про порядок формування та реалізації державних, галузевих (багатогалузевих), регіональних науково-технічних програм, науково-технічних частин інвестиційних, соціальних та інших програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0123-94>.

References

1. *Arkhivna ta rukopysna ukrainika. Materialy rozshyrenoi mizhvidomchoi narady z obhovorennia Derzhavnoi prohramy "Arkhivna ta rukopysna ukrainika"* [Archival and manuscript Ukrainica. Materials of an expanded inter-institutional session for discussion of the State program "Archival and manuscript Ukrainica"] (Kyiv, October 17, 1991, p. 5). (1992). Kyiv: IUA. [In Ukrainian].

2. Boriak, H. V. Desiat rokiv informatyzatsii arkhivnoi spravy v Ukraini: Problemy. Zdobutky. Perspektyvy [Ten years of informatization of archival affairs in Ukraine: Issues. Achievements. Perspectives]. Retrieved from file:///NBUV1991-2018/BoriakSt.html. [In Ukrainian].

3. Boriak, H. V. (1995). *Natsionalna arkhivna spadshchyna Ukrainy ta Derzhavnyi reiestr "Arkheohrafichna ukrainika": arkhivni dokumentalni resursy ta naukovo-informatsiini systemy* [National archival heritage of Ukraine and State register "Archeographic Ukrainica"]. Kyiv. [In Ukrainian].

4. Boriak, H. V. (1996). Proekt kompiuternoho dovidnyka "ArkheobiblioBaza" yak skladova "Arkhivnoi ta rukopysnoi ukrainiky" [Project of computer reference book "ArkheobiblioBaza" as a constituent of "Archival and manuscript Ukrainica"]. In *Natsionalna arkhivna informatsiina sistema "Arkhivna ta rukopysna Ukrainika" i kompiuteryzatsiia arkhivnoi spravy v Ukraini* [National archival information system "Archival and manuscript Ukrainica" and computerization of archival affairs in Ukraine] (pp. 189–192). Kyiv. [In Ukrainian].

5. Boriak, T. H. (2012). *Arkhivna ukrainika: do pytanenia pro evoliutsiiu naukovoho napriamu* [Archival Ukrainica: on the issue on the evolution of a scientific direction].

In *Visnyk TsDAZU* [Herald of Central State Archives of Foreign Archival Ukrainian] (pp. 47–97). Retrieved from tsdazu.gov.ua/files/journals/2/articles/5/submission/.../5-6-1-RV.pdf. [In Ukrainian].

6. Halchenko, O. M. (1993). Zavdannia i metody kontroliu ta analizu zberezhennia fondiv rukopysnykh knyh [Tasks and methods of control and analysis of manuscript book fonds preservation]. In *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine], Is. 1, pp. 172–177. [In Ukrainian].

7. Dubrovina, L. A. (1994). Arkhivna ta rukopysna ukrainika: do problemy obiektu arkhеографічного та інформатичного опису в системі НАІС [Archival and manuscript Ukrainian: on the issue of an object of archeographic and information description in the National Information Systems]. In *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine], Is. 2, pp. 189–209. [In Ukrainian].

8. Dubrovina, L., Halchenko, O., Ivanova, O. (1992). Kodykohrafiia ukrainskoi ta skhidnoslovianskoi rukopysnoi knyhy i kodykologichna model struktury formalizovanoho opysu rukopysu [Codicography of Ukrainian and East Slavonic manuscript books and codicological model of manuscript formalized description structure]. Kyiv. [In Ukrainian].

9. Dubrovina, L., Sokhan, O. (1994). *Natsionalna arkhivna informatsiina systema: Struktura danykh. Materialy dlia obhovorennia* [National archival information system: Data structure. Materials for discussion]. Kyiv. [In Ukrainian].

10. Dubrovina, L. A. (1998). Osnovni polozhennia kontseptsii kompiuteryzatsii arkhivnoi spravy v Ukraini [Main terms of the concept of archival affairs computerization in Ukraine]. In *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva* [Studies of archival and documental studies], Vol. 3, pp. 6–17. [In Ukrainian].

11. Dubrovina, L. A., Kostenko, L. Y. (1993). Rozrobka systemnogo opysu rukopysnykh knyh ta intelektualizatsiia informatsiinoho poshuku v avtomatyzovanykh systemakh [Elaboration of a system description of manuscript books and intellectualization of the information search in automatized systems]. In *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* [Manuscript and Book Heritage of Ukraine], Is. 1, pp. 189–200. [In Ukrainian].

12. Dubrovina, L. A., Kostenko, L. Y., Pavlusha, T. P. (1996). Knyzhkova spadshchyna Ukrainy: elektronna entsyklopediia [Book heritage of Ukraine: digital encyclopedia]. In *Natsionalna arkhivna informatsiina systema “Arkhivna ta rukopysna Ukrainika” i kompiuteryzatsiia arkhivnoi spravy v Ukraini* [National archival information system “Archival and manuscript Ukrainian” and computerization of archival affairs in Ukraine], Is. 1, pp. 181–188. Kyiv. [In Ukrainian].

13. Zatoka, L. P., Omelchenko, M. M., Poluliakh, Yu. Ya. (1996). Otsinka stanu paperu arkhivnykh dokumentiv ta prohnozuvannia mozhyvoho terminu yikh ekspluatatsii [Evaluation of the state of archival documents paper and prediction of possible term of their usage]. In *Aktualni problemy rozvytku arkhivnoi spravy v Ukraini: tezy dopovidei ta povidomlen naukovoii konferentsii* [Current issues of the development of archival affairs in Ukraine: proceedings of a scientific conference] (March 15–16, 1995) (pp. 160–163). Kyiv. [In Ukrainian].

14. Zvit nukovo-doslidnoi roboty TsNB AN Ukrainy za 1995 rik [Report on research and development work of the Central Scientific Library of the Academy of Sciences of Ukraine for 1995] (Inventory 1, Unit 2766). Archives of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

15. Zvity nukovo-doslidnoi roboty NBUV za 1994–1996 rr. [Reports on the research and development work of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine for 1994–1996] (Inventory 1, Units 2697, 2766, 2839). Archives of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

16. Ivanova, O. A. (2001). Baza danykh “Kodeks” rukopysnoi knyhy XVI st. [“Codex” database of the 16th century manuscript books]. In *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho* [Proceedings of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine], Is. 6, pp. 289–294. [In Ukrainian].

17. Burim, D., Mavrin, O., Fedoruk, Ya. (Comps.). (2011). *Instytut ukrainskoi arkhohrafiï ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy (1991–2011)* [M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the NAS of Ukraine (1991–2011)]. Kyiv: Ukrainyski pysmennyk. [In Ukrainian].

18. Korniienko, A. P., Patoka, V. V. (1995). Suchasnyi stan i problemy rozvytku ukrainskoi natsionalnoi bibliohrafiï [Modern state and issues of the development of Ukrainian national bibliography]. In *Natsionalna bibliohrafiïa v Ukraini: stan i perspektivy rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* [National bibliography in Ukraine: state and perspectives of development: Proceedings of International scientific conference] (Kyiv, April 12–14, 1994) (pp. 10–11, 13–15). Kyiv. [In Ukrainian].

19. Matiash, I. Kontseptsiiïa stvorennia ta funktsionuvannia natsionalnogo reiestru “Arkhivna ukrainika” [Concept of creation and functioning of the national register “Archival Ukrainianica”]. Retrieved from <http://www.archives.gov.ua/Archives/Oglyady/Koncepciya.pdf>. [In Ukrainian].

20. Natsionalna arkhivna informatsiina systema “Arkhivna ta rukopysna ukrainika” (1991–1996) [National archival information system “Archival and manuscript Ukrainianica”]. Retrieved from <http://www.archives.gov.ua/International/BranchProgs/Programa.php>. [In Ukrainian].

21. *Natsionalna arkhivna informatsiina systema “Arkhivna ta rukopysna ukrainika”* [National archival information system “Archival and manuscript Ukrainianica”]: Is. 1. *Informatyzatsiïa arkhivnoi spravy v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektivy rozvytku: zbirnyk naukovykh prats* [Informatization of archival affairs in Ukraine: modern state and development perspectives: collection of scientific works]. (1996). Kyiv. [In Ukrainian].

22. Novikova, H., Frolov, A., Cherhinets, V., Yakushko, B. (1996). *Zabezpecheniia fizychnoho zberezheniia dokumentnykh fondiv Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho NANU: instruksiiïa* [Insuring physical preservation of document fonds of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine of the NAS of Ukraine: manual]. Kyiv. [In Ukrainian].

23. Omelchenko, M. M., Zatoka, L. P., Poluliakh, Yu. Ya. (1995). Vychennia vlastyvostei paperu dokumentiv [Study of document paper properties]. In *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine], Nos. 1–3, pp. 107–109. [In Ukrainian].

24. Omelchenko, M. M. (1995). Fizychni, fizyko-mekhanichni ta khimichni doslidzhennia restavratsiinykh materialiv [Physical, physical-mechanical and chemical studies of restoration materials]. In *Arkhivy Ukrainy* [Archives of Ukraine], Nos. 1–3, pp. 109–111. [In Ukrainian].

25. Omelchuk, V. (1995). Natsionalna bibliohrafiia Ukrainy: tendentsii rozvytku, problemy rozrobky [National bibliography of Ukraine: development tendencies, elaboration issues]. In *Bibliotechnyi visnyk* [Library herald], No. 5, pp. 1–13. Kyiv. [In Ukrainian].

26. Omelchuk, V. Iu. (2000). Natsionalnaia bibliografiia Ukrainy [National bibliography of Ukraine]. In *Biblioteki natsionalnykh akademii nauk: problemy funkcionirovaniia, tendentsii razvitiia* [Libraries of national academies of sciences: functioning issues, development tendencies] (pp. 186–195). Kyiv. [In Russian].

27. Popyk, V. (2015). Kontseptualni zasady rozbudovy fundamentalnoi natsionalnoi elektronnoi biblioteky “Ukrainika” [Conceptual principles of establishment of the “Ukrainica” fundamental national digital library]. In *Bibliotechnyi visnyk* [Library herald], No. 2, pp. 3–9. Kyiv. [In Ukrainian].

28. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok formuvannia ta realizatsii derzhavnykh, haluzevykh (bahatohaluzevykh), rehionalnykh naukovo-tekhnichnykh prohram, naukovo-tekhnichnykh chastyn investytsiinykh, sotsialnykh ta inshykh prohram [On approval of the Terms of the order of the formation and implementation of state, branch (multi-branch), regional scientific technical programs, scientific technical parts of investment, social and other programs. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0123-94>. [In Ukrainian].

Dubrovina Liubov Andriivna

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

On the origins of the concepts of Ukrainica information resources: inter-institutional projects and state programs in the area of archival science, archeography and bibliography of the 90s of the 20th century.

The article is devoted to the history of the creation of the concept of archival, manuscript and bibliographic Ukrainica, developed by academic scientists and archivists in the 90s of the 20th century. The author provides the main provisions of the concept aimed at preserving, describing and providing intellectual access to the national archival, manuscript and book heritage, the creation of electronic resources of the national archaeographic and bibliographic registry, the participants in state programs and projects, the main directions and results of the programs in 1993–1996, organizational events. Attention is paid to the methodological development of integrated approaches to general issues of the source database of the Ukrainian documentary archival, manuscript and book heritage. The creation of a new information infrastructure of Ukraine, which includes archives, libraries and museums as institutes of a documentary historical and cultural heritage and their information resource in scientific and cultural circulation, is marked.

Key words: “Ukrainica” projects, manuscript and book heritage, archives, libraries, information resources of archives, national bibliography of Ukraine.

Дубровина Любовь Андреевна

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

К истокам концепций информационных ресурсов украиники: межведомственные проекты и государственные программы в области архивоведения, археографии и библиографии 90-х годов XX ст.

Статья посвящена истории создания концепции архивной, рукописной и библиографической украиники, разработанной академическими учеными и архивистами в 90-х годах XX в. Раскрываются основные положения концепции, направленные на сохранность, описание и предоставление интеллектуального доступа к национальному архивному, рукописному и книжному наследию, создание электронных ресурсов национальных археографического и библиографического реестров. Представлены участники государственных программ и проектов, основные направления и результаты выполнения программ в 1993–1996 гг., организационные мероприятия. Обращено внимание на методологические разработки интегрированных подходов к общим вопросам источниковой базы украинского документального архивного, рукописного и книжного наследия. Отмечается создание новой информационной инфраструктуры Украины, которая включает в научный и культурный оборот архивы, библиотеки и музеи как институты документального историко-культурного наследия и их информационный ресурс.

Ключевые слова: проекты «украиники», рукописное и книжное наследие, архивы, библиотеки, информационные ресурсы архивов, национальная библиография Украины.